

הריני מתכבד להציג

ר' שמואל-יוסף עגנון

ברחובות ירושלים פוגשים אותו פוסע מדודות כמתהלך במיסדרוני בית-חולים. קומו ממוצעת, מטופחת ומסורבלת במקצת. פנים עגולים ולי-חיו חכליליות, העינים החומות עתים מפיקות הום וצניעות, עתים מתלקחות באש התבונה. כך הוא משרך דרכו על המדרכות ודומה כהוזה בהקיץ. מראות עיני-הקודש ואנשיה מבסמים אותו. כל הנתקל בו ברחוב, כשהוא הולך בצדי-הדרכים ונזהר להרים את הרגל למעלה מהמדה, יפסוק ברי-אבהן ובן-אמידים מפונק בילדותו, אברך-משי בשנות עלומו ואיש מהיר גן, זהיר בגופו ובכבודו בשנות-הע-מידה. הוא מתהלך כאילו על גלילי צמר-גפן. אף אופן-דיבורו רך, מאופק, ביישני, דומה, שחט על דבריו ושומי רם לעצמו. נזכרים בהגדרתו הציורית של המשורר הגדול ההוא, שהגדירו בהריפות: משול הוא לאחרוג מהודר ארוז בפשתה וגנוו בקופסת-כסף רפור דת משי. האחרוג בעינו הזהבה-החור מוטל כנסיך מתחת לצפיות המרובות, מתפנק כראוי לו ומרית ריח עצמו... אתה רואה את הסופר התורני הדגול ומיצר על זקן ופיאות, שאין לו מצנפת אינה חבושה לראשו וקאפי טאן צבעוני אין לגופו. ההליכה האי-סית והמבט הענוותני והדיכור התי-מים המנומר ב"ברוך השם" מהייבים גם את הסיגנון המסורתי בתלבושת. ראיה את הסופר, אתה נזכר בסי-פון הנפלא "אגדת הסופר" ומנסה

לתאר בדמיוןך כיצד הוא עובד. לא כאותם הבחורים הסופרים העושים בספרות מעשה פאבריקה — הוא עובד. המלאכה היא מלאכת הקודש ומהראוי להתכונן אליה כראוי, הכנת הגוף והכנת הנפש. יהודי תמים זה כותב את ספריו בקדושה ובטהרה כשם שר' רפאל סופר סת"ם, גיבור "אגדת הסופר", היה נוהג לכתוב ספ-רים ותפילין ומזוזות.

אי-שם בשכונת "תלפיות", פרוור לעיר-הקודש, עומד בית קטן ולבן בצל עצי-פרי מטופחים. בפנים מכי-רים בכל פינה את היד הנאמנה של נוות-הבית. דירה נאה וכלים נאים, משופשפים ומזוככים על-ידה, בכדי שבעלה יעשה עבודתו באוויר זך ובי-הרחבת הדעת. בבוקר השכם קם הסו-פר וטובל גופו במים, מתפלל תפילת שחרית ולומד תורה ומצטער בצרות-ישראל ושמה בבנין ארץ-הקודש. בח-זירתו מכית-הכנסת לביתו הוא טועם פרוסה של עוגת-דבש כדי לחזק את החומר, — ומתחיל בעבודתו, עבודת הקדושה. על השולחן מונחת יריעה מבהיקה בלבנוניותה ועליה רושם הסופר בנוצת-אווז אותיות נאות ושי-חורות, "המנצנצות ועולות על פני היריעה כצפרים הללו על גבי השלג בשבת שירה". אטיאט הוא כותב כאילו חורז פנינים, ובהתיז קצת דיו מקולמוסו על היריעה חוזר וכותב את כל העמוד. בבית רממה מוחשית. נדי-מה כאילו כל העולם גוע ורק אשף אחד נשאר, שמשדל להחיות דור מסו-

נשמע, קול איש מהעולם ההוא על התמימות הפקחית שבדבריו. איוו חיות שופעת מחידושי-תורה, אימרות, שיחות-חולין הרקומים בספר. כך ולא אחרת דברו יהודים תורניים. המיהם החוטים האורגאנים במסכת. בהם מבוטאת השקפת-עולמם. אין התפל-ספות יתירה. אין היסוסים באמיתות-נצח ואין גם בריחה מספיקות לחיק-אמונה. כאן ברור, שיש מנהיג לבירה ותורה ניתנה בסיני, כשם שברור ששתים כפול שתיים ארבע. ההתפל-ספות היא נחלת הנשמה הקרועה. התמים אין רצונו אלא להשתכלל בקיום מצוות. כולם בעלי אמונה ובע-לי בטחון. וודאי שבתכלת נמצא גם קלא-אילן-בריות שיצרם תקפם לע-שות מעשי עבירה. אבל פשעיהם ויהודיים הם. מרוככים ומעוררים לע-תים אהבה ורחמים. שכן ביסודם הם שייכים למשטר החברותי הטהור של תורה. האנשים מעוררים לפעמים גם שחוק. אבל הם שוחקים על עצמם. סתם, ככה. השחוק אינו-מגמתי. אינו פוגע במישהו ואינו מכוון לייסר. שחוק נברא בעולם ויש להשתמש בו כשם שמשתמשים בכלים נפשיים אחרים. המחבר לא זו בלבד, שראה את החיים האלה אלא הוא חי אותם למע-שה. בו נתגלמה התמימות הגדולה, התבונה המזוקקת, שיש בה מטעם זקנים, האהבה העצומה לכל מצווה ומצווה וידיעות רחבות בכל פרשיות התורה. אלמלי היה אמן בלבד לא היה מסוגל להוריק על הכד בכל כך אהבה ורחמים את החיים הכשרים ההם. הן, הוא אווד מהם, וכיוון שני-זן לו הכשרון הגדול הוא נעשה המ-שורר הגדול הראשון של היהדות התורנית, משוררו המצווה המעשית ומקיימת. הוא תעלה אותה כמו-שתיא,

חיה-מפרפרת. פה ושם יש כתמים. אבל החיוב עולה על השלילה. התי-אור מצטמצם בשטח אחד, בגאליציה, אבל אור-תורה אחד הוא. לא בכדי קוראים חיבוריו בקרב היהדות התו-רנית. בהזדמנות אחת הוא בעצמו סיפר ועיניו נוצצו בשעת מעשה מרוב גיל: שרב אחד, מהחשובים בארץ, הגוהר לעיין בספר-חולין בשבת מח-מת איסור מוקצה, מתיר על עצמו לקרוא גם בספריו בשבת...

וודאי: התמימות כשהיא לעצמה אינה מספיקה להעלות במלים את ארחם-ורבעם של דור שלם בישראל. הרבה ניסו ולא עלה בידם, להיפך, האהבה הרבה מקלקלת את השורה, בסיפור "אגדת הסופר" הוא מתאר את תקלותיו של ר' רפאל בכתיבת ספר-התורה: כשהיה נוטל את הקול-מוס לכתוב, עתים היה מגיע לידי התלהבות והקולמוס היה מתניז ניצר-צות דיו ולידי עשייה של ממש לא הגיע. קשה היה לו להעלות אות אחת הגונה. קרוז מקרה כשהגיע לכתוב את השם לא מצא מקווה לטהרה. נטל גרון והלך לנהר, שבר את הקרח וטבל וכתב את השם בדביקות רבה. כלומר: קודם שזוכה אדם להגיע למדת הדביקות עליו להיות בבחינות האיש העומד במי-קרח ביום-חורף קר, מתן זה ניתן לאמן, לשמור על הקור בלהט הרב. ואף תמים גדול זה, שנשימתו הפנימית עולה במנגי-נת-הנצח של יהדות תורה ומצוות — העיו לטבול במי-קרח, ידע לכבוש את החומר הכוער בחרצובות אמנות-יות מוצקות.

ג.

לפני חמישים שנה נולד בעיירה אחת בפולין משוררה הגדול של גולה זו, במחרוזת סיפורים נלבבים הוא

מתאר סביבתו התורנית החמה בימי ילדותו. מהזכרונות הראשונים של ימי-חיו מוזקר ארון-הספרים של בית סבו. תמיד היה ממשמש בו ונמשך אחריו. בציור הנה מתבלט סבו כחובב-ספרים ומתייחס אליהם בכבוד רב. באיזה רטט התייחס לשי"ס שלו. הוא לא רשם שמו בשעה כל-שכן שלא קימט את דפיו, וכשאדם בא אליו לשאול ממנו גמרא לא היה מש-איל, שמא תפגם בידים עסקניות, אלא היה קונה מסכת ממוכר הספרים ומש-אילה לאיש ההוא. נדמה, כי יחס הכבוד לספר עבר מהטב לנכד. אדם המעריך ספר לא יוציא לעולם. ספר בלתי מתוקן מתחת ידו. נוף-הילדות בולט בחריפות בציורו "שני זוגות", שבו מעלה את חביבות מצוות הת-פילין בישראל. הנה שירות-תיאור מופלאות אחדות: — — — אני מניח תפלה של יד ולבי דופק כנגדה ואני כורך את זרועי החמה ברצועות שהן שוקעות כבשרי ומעטר את ראשי בתפילין של ראש. וכיוון שהחזן מבי רך עוטר ישראל בתפארה אני עומד ומשתומם שאף אני עטור בתפילין כאדם מישראל ואני שמח שמחה גדו-לה — — — וכל שעה ושעה הייתי ממשמש בתפילי כרועה זה שהוא יושב בשדה ומנגן והוא נזכר בטלאיו ובודקם שמא חסו-שלוש נאכד אחד מהם — — — כמה הייתי מצטער שנולדתי בדור זה, אילו הייתי בימי חכמי הגמרא הייתי לובש תפילין כל היום, מה אהבתי את תפילי. יפה עשה אדונינו הרמב"ם ז"ל, שקבע הלכות תפילין ב"ספר אהבה". מצד זה נושמת הסביבה תורה ומצווה. ומצד שני מתוארת בסיפור "צפורי" תכונה אחרת בדמותו של המשורר. הרחמים הגדולים לכעל-חי. הצפור מתרוממת בגלות פולין נולד האיש ובשורת אגדות מוזעזעות חישיף את כוחות-הפ-לא הנפשיים הפועלים במיליונות יהוד-ים (הסוף בעמוד 3)

הריני מתכבד להציג

(סוף מעמוד 2)

שהשקפת-עולמו מקופלת במשפט זה. הנזכר אי-שם באחד מספריו: "ברוך המקום ברוך-הוא שנוהג את עולמו בחכמה ובסדר ואין לפניו שום דבר תמוה. וכי יש לך פלא יותר מזה שאני ואתה חיים וקיימים..."

אל הנאמנות הזאת הצטרף אותו הכוח הגדול, שעשהו למה שהוא היום. הניצוץ של אהרן הכהן... הלא כה הוא מביא באחד מספריו. בתורה נאמר: "ויעש כן אהרן", ומפרש רש"י: מגיד שלא שינה". ומקשים הפרשנים: מהו שבחו של אהרן, ואילו היה אומר הקדוש-ברוך-הוא לאדם פשוט כלום היה משנה? אלא אילו היה אומר הקדוש-ברוך-הוא לאדם סתם להדליק את הנרות היה מתלהב, וכשהוא בא להדליק הריהו שופך את השמן על הארץ ואינו מד-ליק כלל מחמת התרגשות של אהבה ואימה. יצא אהרן, שאף-על-פי שהיתה לו התלהבות עצומה ודביקות רבה בהקדוש-ברוך-הוא כשבא להדליק את הנרות קיים כמצוות השם והדליקו בלי שינוי.

ר' שמואל-יוסף עגנון חדור התלה-בות של אהבה לתורה, לחייה הקדו-שים והטהורים של כנסת-ישראל. לתמימותה ומעשיה הטובים, לכל אחד ואחד מבניה ולא-רץ-הקודש — ואף-על-פי-כן כשהוא בא להדליק את חייה התמימים הנפלאים האלה הוא הצליח להדליק בלי פל שינוי. המקום חננו. באמור, בניצוץ של אהרן הכהן...

דיה. כאגדה קדומה מצלצל המשפט האחרון לפתיחת האגדות: "אמרה כנסת-ישראל לפני הקדוש-ברוך-הוא: רבוננו-של-עולם, אם עדיין לא הגיעה שעתך להגאל פה לין בלילה של גלות זו עמנו עד שתעלינו לארץ-ישראל". באגדות אתה ממשש בידיים את ליל-הגלות הארוך והקודר — אבל מה-אופל מבהיקים כל האורות הגדולים של חיי-ישראל: בית-הכנסת המש-מש מקלט לעם המעונה והילדים המ-קיימים אותו חותכים את האבנים בשינים באין להם שמיר; אור-תורה שבזכותו מתקיימים גם פושעים וש-מת הלמדן בהוודע לו הפשט הנכון בסוגיה, אף כי ידיעה זו מערערת את כל חידושיו; אור השבת, שמשבית אפילו את חרב-השודדים; אהבת-ישראל וארץ-ישראל — ועל כולם אמונה בבורא-עולם העומד לעמו בצר לו בין בדרך-הטבעי בין במעשי-נסים. באלו האגדות מבהיקה נשמת ישראל בכל טהרתה הראשונה. והמ-שורר הלך וגדל. ב"הכנסת כלה". ב"לבב ימים" ועוד הוסיף וגילה את היהודים הנאמנים, גדולי-הנפש וא-מיצי-הלב, אנשי הבטחון ובעלי-המ-דות, שהיים חיי-ישראל מושרשים בגולה ומרגישים את עצמם פגומים מחמת ישיבתם באוויר ארץ-העמים. אוצרות-אוצרות של קדושת-חיים, אה-בה לה, לעם ולא-רץ נחשפים לפנינו. ואינה מתקררת דעתו של המספר עד שהוא משלב גם את עצמו בין העו-לים הנלבבים. — — — ונכנס רבי שמואל יוסף בנו של רבי שלום מרדכי הלוי, זכרוננו לברכה, שהיה בקי בא-גדות ארץ-ישראל, אלו האגדות שמ-קדשים בהם שמו של הקדוש-ברוך-הוא, וכשהיה פותח בשבח הארץ ראו כאילו שם הוי"ה חקוק על קצה לשו-נו — — — אשרי רבי שמואל-יוסף שיודע כל הטובות שהקדוש-ברוך-הוא עשה עם ישראל — — —".

יושב יהודי גדול ומספר בשבחם של ישראל וארץ-ישראל. נספר אף אנו מקצת בשבח.

סח לי אחד:

— ביום סגריר פגש את ר' שמו-אל-יוסף בתל-אביב בשעת הלזויתו של אחד נפטר. כששאלו מה המריצו לכמת רגליו ביום זה מירושלים לתל-אביב, ענה בפשטות:

— היהודי הזה לפני עשרים שנה ומעלה הגיד שיעור בעין-יעקב בגוה"ה שלום וכמה פעמים שמעתי שיעורו. הוא מורי ואני חייב בכבודו.

סח לי שני:

— פעם אחת התהלך עם ר' שמואל-יוסף בליל תשעה-באב. בחו-צות תל-אביב. מחמת האבל היתה העיר שרויה בחשכה וכל בתי-עסקיה סגורים. הסופר הציץ לכל צד ונפשו הפיקה קורת-רוח מעיר-ישראל הנא-מנה לאבלה הכבד. אך הנה התקדרו פניו. אי-שם סמוך לים ראה ביתן אחד פתוח. קשה היה לו לגשת אל היהודי ולהוכיחו על פניו. פעמים מספר עבר על פני הביתן ובסוף ניגש אל היהודי ובדמעות בעיניו הת-חנן מלפניו שיסגור את עסקו. היהודי נעתר לבקשתו ולשמחתו לא היתה קץ. סח לי שלישי, רביעי... סיפורים פשוטים המעלים דמות יהודי תמים עם אלוקיו והולך בדרכי-מסורת מדורי-דורות. יהודי המתפלל שלוש פעמים ביום, קובע עתים לתורה ושומר שבת של שולחן-ערוך; יהודי,